

Beeld van ongelijkheid vertekend door inkomensmobiliteit

Inkomensongelijkheid wordt doorgaans gemeten aan de hand van jaarlijkse inkomens. Dit geeft een vertekend beeld van de structurele ongelijkheid omdat de inkomensmobiliteit groot is. Uit analyse van paneldata voor Nederlandse huishoudens blijkt dat levensinkomens veel minder ongelijk verdeeld zijn en dat het verblijf in het laagste of hoogste inkomensdecil in de meeste gevallen tijdelijk is. Dit inzicht zou een belangrijke rol kunnen spelen in beleidsdiscussies.

FLORIS SLOT

Onderzoeker bij het
Centraal Planbureau

MARLOES

DE GRAAF-ZIJL
Programmaleider
bij het Centraal
Planbureau

HARRY

TER RELE

Senior onderzoeker
bij het Centraal
Planbureau

Er is veel discussie over de ontwikkeling van ongelijkheid. Recentelijk is het onderwerp weer volop in de aandacht van zowel politiek als academici, mede door de publicatie van Piketty's 'Kapitaal in de 21ste eeuw'. Bij Piketty gaat het om de ongelijkheid in vermogens, maar deze aandacht geldt ook de inkomensongelijkheid. Recentelijk zijn er meerdere studies uitgekomen die de trend van de Nederlandse inkomensongelijkheid gedurende de afgelopen decennia in kaart brachten. Twee recente studies laten aan de hand van de Gini-coëfficiënt zien dat de ongelijkheid in het besteedbare inkomen in Nederland de afgelopen decennia laag is geweest in verhouding tot die in andere landen, en dat die over de tijd stabiel is gebleven (Caminada *et al.*, 2014; OESO, 2011). Een derde studie (Salverda, 2012) komt tot een andere conclusie. Aan de hand van de verhouding tussen het hoogste en laagste inkomensdecil (de S10:S1-ratio) neemt hij een continue stijging van de inkomensongelijkheid in Nederland waar over de afgelopen 35 jaar.

Deze drie studies meten de inkomensongelijkheid aan de hand van jaarlijkse inkomens. Dit heeft als nadeel dat er

geen rekening wordt gehouden met veranderingen in inkomen gedurende het leven (inkomensmobiliteit), en ze geven daardoor geen goed beeld van de structurele inkomensongelijkheid tussen personen. Zo kan het inkomen gedurende het werkzame leven aanzienlijk stijgen, zeker bij personen met een hogere opleiding. Ook kunnen mensen vanwege tijdelijke situaties kortstondig een inkomen hebben dat veel lager ligt dan in de rest van hun leven. Een levenslooppemeting geeft dan een beter beeld van de structurele inkomensongelijkheid tussen personen. Internationale literatuur suggereert inderdaad dat de inkomensongelijkheid over de hele levensloop veel kleiner is dan die op jaarbasis, zowel voor de S10:S1-verhouding als voor de Gini-coëfficiënt (Pettersson en Pettersson, 2007; Ter Rele, 2007; Aaberge en Mogstad, 2012). Analyse voor Nederland geeft inzicht in het verschil tussen inkomensongelijkheid per jaar en gedurende het hele leven, door gebruik te maken van een recent tot stand gekomen databestand van levenslooppaden van inkomens. Hierdoor wordt het mogelijk om structurele inkomensongelijkheid een grotere rol te laten spelen in beleidsdiscussies dan tot nu toe het geval is geweest.

DE LEVENSLOOPPADEN

Voor het meten van de gemiddelde inkomens over de levensloop is gebruikgemaakt van een dataset die onlangs is geconstrueerd in Lever en Waaijers (2013a). Zij hebben met behulp van paneldata over de periode 1999–2005 een bestand van inkomenslevenslopen gemaakt dat representatief is voor de Nederlandse bevolking. Waargenomen stukjes levensloop uit deze periode werden aan elkaar gekoppeld op basis van sociaal-economische karakteristieken als inkomen, huishoudsituatie en opleidingsniveau. Zo werd een stukje levensloop uit deze periode van een persoon die 39 was in 1999, en dus de levensfase van 39 tot 45 jaar bestrijkt, gekoppeld aan een ander stukje levensloop van een persoon die 45 was in 1999 en dus de levensfase van 45 tot 51 jaar bestrijkt. Als koppelpartner is steeds gekozen voor iemand die op de leeftijd waarop er gekoppeld wordt – 45 in dit geval – dezelfde karak-

De auteur heeft verklaard dit artikel alleen te publiceren in ESB en niet elders

te publiceren in wat voor medium dan ook. Het is wel toegestaan om het artikel voor eigen gebruik en voor publicatie op een intranet van de werkgever van de auteur aan te wenden.

Jaargang 99 (4699 & 4700) 18 december 2014

teristieken had. In Lever en Waaijers (2013b) is met dit bestand aangetoond dat de inkomensongelijkheid in persoonlijke inkomens lager is over de gehele levensloop dan op enig moment in de tijd. Hoewel de periode waarop de paneldata betrekking hebben tien jaar geleden is, is het niet aannemelijk dat deze conclusie inmiddels niet meer zou gelden. Met deze gegevens kunnen geen veranderingen in de ongelijkheid over de tijd worden gemeten, zoals wel het geval is met metingen op jaarbasis. Uitspraken hierover, zoals die wel zijn gedaan in bovengenoemde drie studies die de ongelijkheid op jaarbasis meten, zijn dus niet mogelijk. Hiervoor zouden metingen over een langere periode nodig zijn.

De gegevens in Lever en Waaijers (2013b) zijn aangevuld met het partnerinkomen om te komen tot gestandaardiseerde huishoudinkomens, de gebruikelijke maatstaf voor het meten van inkomensongelijkheid. Concreet worden bruto-inkomens uit lonen en uitkeringen beschouwd, gestandaardiseerd voor huishoudsamenstelling en -grootte. De standaardisering is uitgevoerd conform het CBS (2004). Vanwege databeperkingen zijn uitsluitend de inkomens van 25-plussers en mensen die niet de status 'kind' of 'in instelling' hadden in de analyses meegenomen. Studenten en thuiswonende kinderen zijn er op die manier uitgefilterd.

HET LAAGSTE DECIEL

Tabel 1 laat zien dat de inkomensmobiliteit in het laagste inkomensdeciel groot is. Uit de eerste kolom blijkt dat 46 procent van de mensen gedurende hun leven geen enkel jaar in het laagste deciel zit. 54 procent zit dus wel ooit in zijn leven in het laagste deciel. De tweede kolom laat zien hoe binnen deze groep de cumulatieve verdeling van de verblijfsduur is. Daaruit blijkt dat het merendeel van de groep die ooit in zijn leven in het onderste deciel zit (74 procent) er minder dan tien jaar in verblijft en 90 procent minder dan twintig jaar. Voor slechts een minderheid beslaat dus het verblijf in het laagste deciel het grootste deel van de levensloop.

De laatste kolom geeft de verdeling vanuit een andere invalshoek: het gaat dan om de verdeling van het aantal verblijfsjaren in het laagste deciel. Terwijl in de tweede kolom de data worden uitgedrukt als percentage van het aantal mensen, worden ze in de derde kolom uitgedrukt als percentage van het aantal verblijfsjaren. Uit deze cijfers blijkt dat circa zestien procent van het totaal aantal verblijfsjaren in het laagste deciel personen betreft die zich hier maximaal vijf jaar in bevinden. Voor 33 procent van de verblijfsjaren betreft het personen die maximaal tien jaar deel uitmaken van dit deciel, en voor 62 procent is het maximaal twintig jaar. Bij veel van de waarnemingen in het laagste deciel gaat het dus om personen van wie het verblijf tijdelijk is.

Tabel 2 geeft een indruk van de samenstelling van het onderste deciel. De tweede kolom geeft de aandelen hierin van zelfstandigen en werknemers. Vergelijking van deze aandelen met die van deze groepen in het gehele databestand laat zien dat er in dit deciel een grote oververtegenwoordiging is van zelfstandigen (11,6 versus 5,5 procent). Werknemers daarentegen zijn hier ondervertegenwoordigd (24,3 versus 47,4 procent). De derde kolom laat zien dat bij de zelfstandigen ongeveer een vijfde van het aantal verblijfsjaren in dit deciel personen betreft die in hun leven maximaal vijf jaar van deze groep deel uitmaken. Deze kortverblijvers nemen 2,3

procentpunt van de 11,6 procent voor hun rekening. Bij de langverblijvende zelfstandigen (vierde kolom) is het aandeel iets groter, namelijk 2,9 procentpunt.

Waarnemingen van jaarinkomens in het laagste deciel maken deel uit van zeer verschillende levenslooppaden van

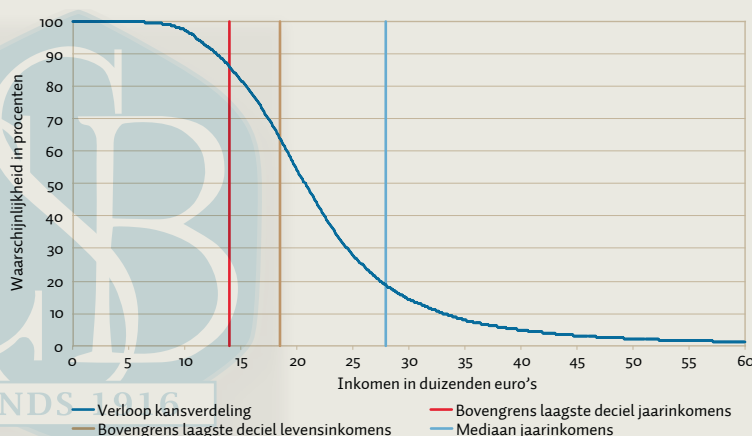
TABEL 1
Verdeling van laagste decieljaren over bevolking, cumulatief in procenten

Aantal jaren	Van totaal	Van personen ooit in het laagste deciel	Van verblijfsjaren in het laagste deciel
0	46,0	nvt	nvt
tot 5	76,4	56,4	16,2
tot 10	86,0	74,1	33,3
tot 15	91,4	84,0	49,1
tot 20	94,6	90,0	62,4
tot 25	96,7	93,8	73,4
tot 30	98,0	96,3	82,1
tot 71	100	100	100

TABEL 2
Verdeling van verblijfsjaren in het laagste deciel voor verschillende bevolkingsgroepen, in procenten

	Van bevolking	In onderste deciel	Kortverblijvers (tot maximaal vijf jaar)	Langverblijvers (twintig en meer jaren)
Zelfstandigen	5,5	11,6	2,3	2,9
Werknemers	47,4	24,3	7,3	5,0

FIGUUR 1
Kans dat levensinkomen de op de horizontale as aangegeven waarde overschrijdt bij jaarinkomens in het laagste deciel

inkomens, en betreffen personen met zeer verschillende gemiddelde levensinkomens. Figuur 1 biedt hierin inzicht. De figuur laat zien hoe groot de kans is dat een persoon met een jaarinkomen in het laagste deciel een gemiddeld levensinkomen heeft dat hoger is dan het op de horizontale as aangegeven

De gemiddelde levensloopinkomens blijken zwak te zijn gerelateerd aan de jaarinkomens

bedrag. Dit geeft een indruk van de informatieve waarde van jaarinkomens in dit deciel over de structurele inkomenspositie van de betreffende personen. Deze blijkt niet echt groot te zijn. Bij 85 procent van de jaarinkomens in het laagste deciel betreft het personen van wie het gemiddelde levensinkomen hoger is dan de bovengrens van het laagste deciel van jaarinkomens. En bij 63 procent betreft het een persoon die ook qua levensinkomen niet tot het laagste deciel behoort. De figuur laat ook zien dat negentien procent zelfs een gemiddeld levensinkomen heeft dat hoger is dan het mediane inkomen. Bij een niet verwaarloosbaar deel gaat het dus om personen met een relatief hoog gemiddeld levensinkomen.

HET HOOGSTE DECIEL

Tabel 3 laat, analoog aan tabel 1, zien dat ook in het hoogste inkomensdeciel de mobiliteit groot is. Circa 49 procent van de personen zit nooit in zijn/haar leven in het hoogste de-

ciel (zie eerste kolom). Voor 51 procent geldt dit dus wel. Van deze groep, waarvan de cumulatieve verdeling in de tweede kolom wordt gepresenteerd, zit 46 procent maximaal vijf jaar in dit deciel en 87 procent maximaal twintig jaar. Net als bij het laagste inkomensdeciel neemt het verblijf in dit deciel dus doorgaans een relatief klein deel van de levensloop in.

De laatste kolom laat de verdeling van verblijfsjaren zien. Daar blijkt dat 11 procent van de verblijfsjaren personen betreft die zich hier maximaal vijf jaar in bevinden, dat circa 27 procent er maximaal tien jaar in zit en 59 procent twintig jaar. Net als bij het laagste inkomensdeciel geldt dus dat het bij het grootste deel van de waargenomen jaarinkomens in het hoogste deciel om personen gaat die minder dan de helft van hun leven deel uitmaken van dit deciel.

Figuur 2 biedt, analoog aan figuur 1, inzicht in de verdeling van gemiddelde levensinkomens die 'behoren bij' jaarinkomens uit het hoogste deciel. De figuur laat zien dat van de waargenomen jaarinkomens in dit deciel slechts 35 procent behoort bij een persoon die ook over de levensloop een inkomen heeft waarvan het gemiddelde hoger is dan de ondergrens van het hoogste deciel. En voor slechts 45 procent geldt dat de betreffende persoon ook qua levensinkomen tot het hoogste deciel behoort. Wel heeft het overgrote deel, namelijk 97 procent, een gemiddelde levensinkomen dat boven de mediaan ligt.

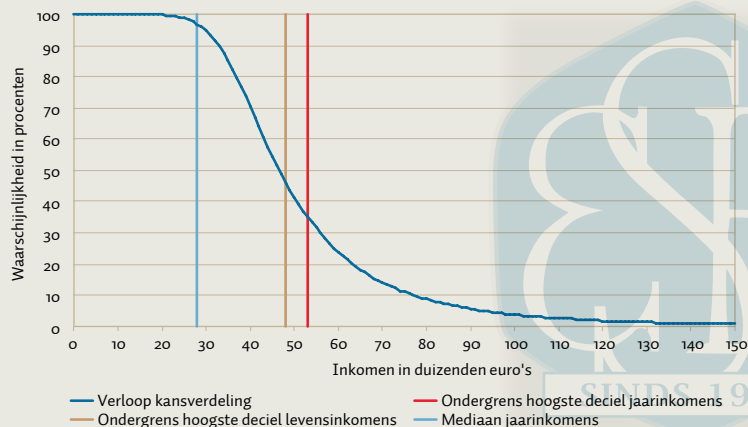
Verdeling van hoogste decieljaren over bevolking, cumulatief percentage **TABEL 3**

Aantal jaren	Van totaal	Van personen ooit in het hoogste deciel	Van verblijfsjaren in het hoogste deciel
0	48,7	nvt	nvt
tot 5	72,0	45,5	10,7
tot 10	82,3	65,5	26,6
tot 15	89,3	79,1	44,4
tot 20	93,5	87,3	59,0
tot 25	95,8	91,8	69,6
tot 30	97,2	94,6	77,3
tot 69	100	100	100

Gini-coëfficiënten en S₁₀:S₁-waardes voor gestandaardiseerde bruto-huishoudinkomens **TABEL 4**

Type inkomen - Type meting	Momentopname	Levensloop
Gini-coëfficiënt	0,303	0,224
S ₁₀ :S ₁	8,527	4,105

Kans dat levensinkomen de op de horizontale as aangegeven waarde overschrijdt bij jaarinkomens in het hoogste deciel **FIGUUR 2**

INKOMENSONGELIJKHEID LEVENSLIOP

Door de grote mobiliteit van mensen over de decielen is noch de S10:S1-ratio noch de Gini-coëfficiënt van de jaarinkomens erg informatief voor de structurele inkomensongelijkheid. De gemiddelde levensloopinkomens blijken zwak te zijn gerelateerd aan de jaarinkomens. Beide verdelingsmaatstaven kunnen ook toegepast worden op de levensloopinkomens. Tabel 4 presenteert de waarden voor de Gini-coëfficiënt en de S10:S1-verhouding, gemeten over zowel jaarinkomens als levensloopinkomens. De inkomensongelijkheid is een stuk kleiner wanneer deze over de levensloop wordt gemeten. De Gini-coëfficiënt daalt van 0,303 naar 0,224, een afname van 26 procent. Bij de S10:S1-verhouding is dit verschil tussen levensloopongelijkheid en jaarongelijkheid nog sterker. Deze daalt van 8,527 naar 4,105, een afname van 52 procent. Dat de S10:S1-verhouding meer verschilt tussen momentopname en levensloop is logisch. De inkomensmobiliteit in het hoogste en laagste deciel is hoog.

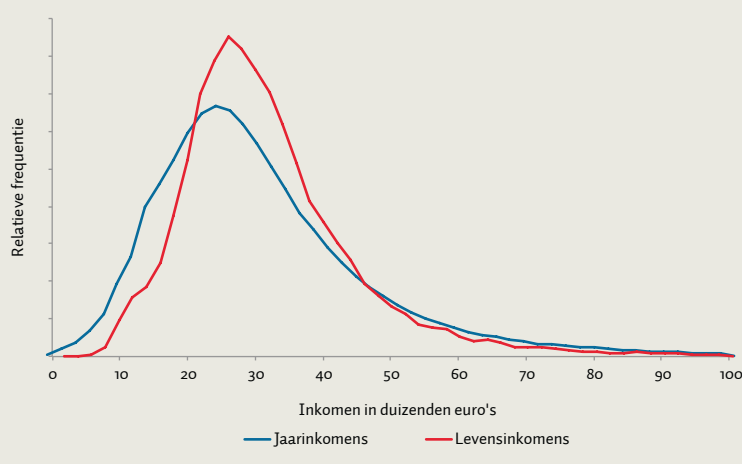
Figuur 3 biedt inzicht in de verdeling van jaarinkomens en gemiddelde levensinkomens. Zoals verwacht is de spreiding bij de jaarinkomens groter dan bij de gemiddelde levensinkomens. De standaarddeviatie bij de jaarinkomens is 23.000 euro, terwijl deze bij de levensinkomens 15.000 is. Dit is in overeenstemming met de in tabel 4 gepresenteerde Gini-coëfficiënten.

CONCLUSIE

De mate van inkomensongelijkheid wordt doorgaans in kaart gebracht aan de hand van jaarlijkse inkomens. Deze metingen houden geen rekening met de grote inkomensmobiliteit gedurende de levensloop. Zodoende zijn de uitkomsten die zijn berekend op basis van jaarinkomens misleidend als beeld van de structurele inkomensongelijkheid. Daarvoor zijn metingen van gemiddelde levensloopinkomens veel geschikter. Deze wijken in Nederland aanzienlijk af van de jaarinkomens. Zo blijkt verreweg het grootste deel van de waargenomen jaarinkomens in het laagste inkomensdeciel personen te betreffen die over de levensloop gemiddeld niet tot dit deciel behoren. Hetzelfde geldt voor het hoogste deciel. De gemiddelde levensloopinkomens kennen ook een veel kleinere ongelijkheid dan de jaarlijkse inkomens. Dit geldt des te sterker voor de metingen van de ongelijkheid waarbij de verhouding tussen de laagste en hoogste tien procent aan inkomens als maatstaf wordt gebruikt, omdat de mobiliteit in het hoogste en laagste deciel erg hoog is. Dit inzicht zou een belangrijke rol kunnen spelen in toekomstige beleidsdiscussies.

Frequentieverdeling van jaarinkomens en gemiddelde levensinkomens

FIGUUR 3

LITERATUUR

- Aaberge, R. en M. Mogstad (2012) Inequality in current and lifetime income. *Norway Statistics Discussion paper*, 726.
- Caminada, C., K. Goudswaard, J. Been en M. de Graaf-Zijl (2014) Een kwart eeuw inkomensongelijkheid in Nederland. *ESB*, 99(4684), 276–279.
- CBS (2004) *Equivalentiefactoren 1995–2000*. Voorburg/Heerlen: CBS.
- Lever, M. en R. Waaijers (2013a) *Inkomen en netto-profijs van de sociale zekerheid gedurende de levensloop*. CPB-achtergronddocument. Den Haag: Centraal Planbureau.
- Lever, M. en R. Waaijers (2013b) Inkomensongelijkheid gedurende de levensloop. *TPE digitaal*, 7(1), 140–159.
- OECD (2011) *Divided we stand: why inequality keeps rising*. Parijs: OECD Publishing.
- Pettersson, T. en T. Pettersson (2007) Lifetime redistribution through taxes, transfers and non-cash benefits. In: Harding, A. en A. Gupta (red.) *Modelling our future: population ageing, social security and taxation*. Amsterdam: Elsevier, hoofdstuk 8.
- Piketty, T. (2013) *Capital in the twenty first century*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Rele, H. ter (2007) Measuring the lifetime redistribution achieved by Dutch taxation, cash transfer and non-cash benefits programs. *Review of Income and Wealth*, 53(2), 335–362.
- Salverda, W. (2013) Inkomen, herverdeling en huishoudvorming 1977–2011: 35 jaar ongelijkheids-groei in Nederland. *TPE digitaal*, 7(1), 66–94.